

СТАНОВИЩЕ

За докторската дисертация на
Калин Йорданов Кирилов на тема:
„Кръстоносните походи: реликви и чудеса”

от доц. Снежанка Ракова, ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград

Дисертационният труд на тема „Кръстоносните походи: реликви и чудеса” разглежда тази част от средновековието – X-XIII в., която е най-тясно свързана с кръстоносното движение и поклонническите пътувания на западните хора към Изтока, с оглед на това да се покаже каква е ролята на свещените предмети и реликви за тях. Съдържанието е разделено на седем глави, които следват хронологически периодите на „същинските кръстоносни походи” от XI-XIII в. и съответно периодите от „живота” на франкските държави в отвъдморските земи. Ако трябва да се определи най-кратко изследването на докторант Калин Й. Кирилов – то е с думата „изчерпателност”. Тя се открива във всяка страна на труда му – като обем обхванати извори и прегледана литература, като подход към темата, като анализ на текстовете и начин на изложение.

Към увода, където съвсем накратко са изложени обосновките за работата, може да се отправи забележка относно неясното формулиране на целта на изследването, която би могла да се представи по-прецизно: цит. *„Целта на проучването е да се опита да представи един по-цялостен и оригинален поглед върху темата за култа към свещените християнски съкровища и лова на реликви в епохата на класическите Кръстоносни походи и тяхната съществена комплексна функция, роля, място, значение и характер във военизираното поклонническо движение на латинския свят, във формирането и съществуването на франкските държави ...”*(автореферат, с. 3). По-важното е, че още тук става ясно, че изворовата база е много обширна, и че докторантът се е постарал да я обхване напълно; същото важи и за многобройните проучвания на съвременната медиевистика.

Въвеждащата първа глава съставя представа на читателя, че всъщност събирането на реликви далеч не е явление, което се появява с кръстоносните походи, а доста го предшества. С многобройни примери докторант Калин Кирилов ни показва картина на надпреварата между европейските градове и големите манастири в събирането и трупането на мощи, която започва още от IX-X в.: виждаме Бари, Венеция и други градове да извършват „свещената кражба” на реликви с цел да получат престиж пред другите и да привлекат божественото благоволение, както и, разбира се, поклонници. Авторът ни убеждава, че още преди започването на кръстоносните походи у поклонниците вече е изработена особена „изострена чувствителност” към издирването и придобиването, към пренасянето, притежаването и

даряването, и дори към колекционирането на реликви. Тук е мястото да подчертая, че без да е изрично афиширано, в цялото изследване се провежда линия на изключително внимание към психологическите моменти, масовите настроения, формирането на нагласи и прочее феномени на психологията, отнесени към средновековния човек. Според автора именно търсенето на реликви е „в основата на зараждащото се кръстоносно движение и създаването на Латинския Ориент” (с. 26).

Глава II се отнася до „началото”: Първият кръстоносен поход и неговите успехи. Тук авторът е избрал да подходи тематично – според основните реликви, които са открити по време на движението на кръстоносците в Мала Азия и тяхната изключителна роля в тогавашните събития: светото копие, което чудодейно е открито в Антиохия (с. 38-77) и светият кръст, намерен в Йерусалим – (с. 78-93). Тези две основни християнски реликви се превръщат в символ и апотеоз на стремежите на кръстоносците. Глава III и IV () всъщност представляват изложение по темата за „участието” на реликвите и свещените предмети в събитията от почти целия XII век, които се разиграват в Латинския Ориент. Тук за читателя остава неясно не толкова разделението на две глави за един и същи период, колкото озаглавяването им, което не представя добре съдържанието. Позволявам си да направя препоръка, с цел бъдещото дооглеждане на текста, да се помисли за нови заглавия, а също и за евентуално по-удребнено разделение на главите на по-малки вътрешни параграфи или части. Следващата – пета глава, е посветена на III кръстоносен поход и „Съдбата на Йерусалимското кралство”. Приносният момент, който откривам в тази и предхождащите я части на изследването, бих определила така: разчупва се представата, наложена ни от механичното броене и подреждане на кръстоносните походи на първи, втори, трети и т.н. (която датира от по-модерни времена). Ясно е, че по папска повеля или като лично начинание на аристократите-поклонници, включително и като инициатива на самата Венеция, е имало далеч повече „кръстоносни походи”. Точно по такъв начин докторантът ги е представил – като масово, хаотично и многолико движение от Запад на Изток, като е избран по-точният (и това отново е приносен момент) термин – „поклонници”, а не кръстоносци. Заслуга на автора е и това, че многократно е подчертал именно взаимозаменяемостта на двете понятия и превеса на първото.

Глава VI обхваща времето на Четвъртия кръстоносен поход. Разграбването на Константинопол през 1204 г. е видно от докторанта като логично следствие от ескалиращото търсене на реликви, станало вече необходимост за Запада и разработено като пазар е търговия от италианците (предимно венецианците). Отново имаме възможно най-подробното описание на начина, по който свещените богатства на византийската столица „отиват” на Запад. Тук е разгледано участието на всеки един от водачите на похода – светски или духовни лица, в процеса на придобиване, подаряване, търгуване с мощи и реликви.

Както е присъщо на изследователите, разглеждайки една тема те да са склонни да я преекспонират, така и в представения труд виждаме тенденция към известно преувеличаване на ролята на реликвите в събитията. Едва ли може да се каже, че само поради изчерпването на свещените богатства на Изтока, кръстоносците се насочват към Константинопол, за да ограбят и неговите богатства. Това обаче, както ни е представено от автора, звучи доста убедително. Последната глава разглежда късните походи от XIII в. и логичния завършек на епопеята около мощите и реликвите, която се оказва в центъра на връзката между Изтока и Запада през повече от две столетия.

Като цяло изследването е едно излизане от стереотипа – то представлява наистина нов поглед към Средновековието. Общоприетата истина, че кръстоносните походи са време на директен контакт между западноевропейската цивилизация и Изтока, е показана чрез (въз)действието на реликвите и чудесата върху тогавашните хора, чрез реалната връзка между династиите, видните фамилии и отделните участници в поклонничеството и кръстоносните походи. Изтокът с неговите градове, Константинопол и Романия, ни се представят като земи, пълни със съкровища, привлекли алчността на търсачите на реликви. Реликвите, и по-скоро изчерпването им, според Калин Й. Кирилов са причина за края на Латинската империя и на кръстоносните държавици в Мала Азия, а късните кръстоносни походи са само отглас на Първия и естествен край на цялото движение. Всичко представено като образи и процеси, е усърдно вплетено в тезата за важността и значението на реликвите във всички аспекти на живота, както на Изтока, така и в Западна Европа. От друга страна – в сянка остават чудесата, които съпътстват откриването и пренасянето на реликвите и доказват силата им – те са само попътно споменати, там където има сведения за тях в изворите. Но за сметка на това, авторът се е постарал да проследи и книжовната традиция на жанра „пренос на реликви”, при което е обърнато внимание и на този аспект от (въз)действието на реликвите.

Тъй като това изследване заслужава да бъде отпечатано като книга, бих си позволила да направя някои забележки от технически характер, най-важната от които е, че илюстративния материал не е свързан с текста. Сами по себе и илюстрациите са много интересни, но те могат да бъдат посочени на съответното място в съдържанието, което на места съм се опитала да подскажа в бележки към текста.

Докторската дисертация на Калин Й. Кирилов е реален принос в съвременното тълкуване на кръстоносните походи и изграждане на една постмодерна представа за това движение на хора (и бих добавила вече – и реликви), направено чрез извеждането на преден план на ролята на реликвите и свещените предмети в тях.

В заключение, искам да препоръчам на уважаемото жури с пълното си убеждение, присъждането на научно-образователната степен „доктор на историческите науки” на Калин Й. Кирилов.

София, 21 юни 2011

Доц. Сн. Ракова